

PELS RIJCKEN MAGAZINE

UIT DE LANDSPRAKTIJK

DE ZAAK SCHIPHOL

KUNSTMATIGE INTELLIGENTIE

KOFFIE MET AMEER MUHAMMAD

INZICHT IN BESTUURSRECHTELIJKE
SCHADEVERGOEDING

*“Digitale
veiligheid
nu grootste
uitdaging”*

Arnoud Roijmans,
KPN

INHOUD

05 VOORWOORD

*Door Sandra van
Heukelom-Verhage*

06 UIT DE LANDSPRAKTIJK

Door Reimer Veldhuis

20 INTERVIEW ARNOUD ROIJMANS, KPN

*Digitale veiligheid nu grootste
uitdaging*

20

24 INZICHT IN BESTUURS- RECHTELIJKE SCHADEVERGOEDING

24

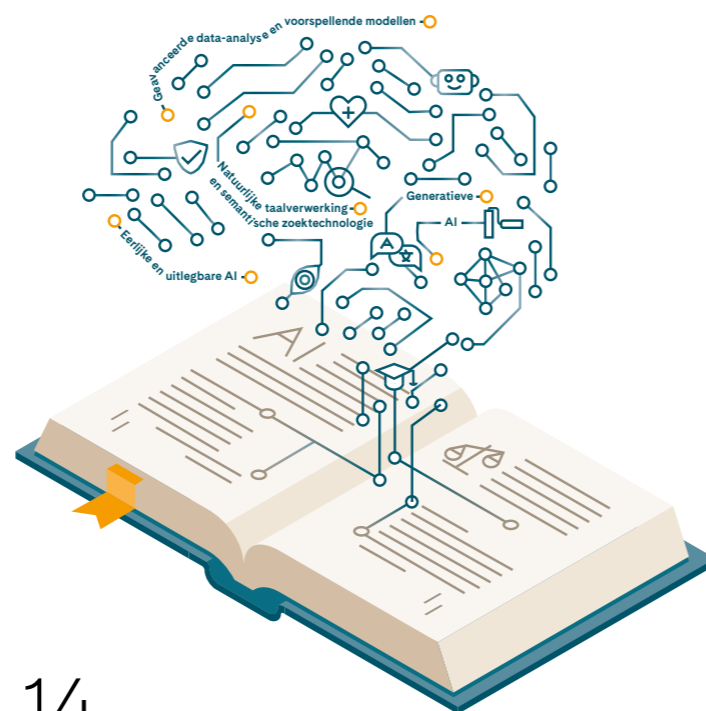
08 DE ZAAK SCHIPHOL

*Europese aanvliegeroute
voor aanpak geluidhinder*

08

14 DE JURIDISCHE WERKELIJKHEID VAN KUNSTMATIGE INTELLIGENTIE

14

26

26 KOFFIE MET AMEER MUHAMMAD

*Het is een nuchter kantoor. Dat geeft
een bevrijdend gevoel.*

28 RECENTE PUBLICATIES

*Artikelen in de vakliteratuur over ge-
rechtelijke uitspraken en andere juridi-
sche ontwikkelingen*

28

VOORWOORD

Ons advocatenkantoor maakt onlosmakelijk deel uit van de samenleving en is tegelijk een samenleving in het klein. De maatschappelijke ontwikkelingen volgen wij op de voet. Die zijn voor ons van groot belang om onze cliënten goed te kunnen adviseren.

Een belangrijk maatschappelijk thema is de digitale transformatie. Binnen dit thema adviseren wij over de juridische aspecten van kunstmatige intelligentie: de toepassing van AI in de praktijk van overheden, instellingen en bedrijven. In een verhaal van ons AI-team lichten kantoorgenoten Bram Kleinhout, Lars Groeneveld, Jordi Bierens en Jeroen Naves dat toe.

Digitale transformatie houdt ook onze cliënt KPN volop bezig. In een interview vertelt legal counsel corporate Arnoud Roijmans over vraagstukken rond digitale veiligheid. KPN investeert volop in dit thema en wij eveneens, zowel in onderzoek naar AI voor onze praktijk en voor de toegang tot het recht, alsmede in digitale veiligheid en weerbaarheid.

Wij proberen niet alleen een inkijkje te geven in ons werk, maar ook in onze mensen. In een nieuwe rubriek 'Koffie met...' interviewen wij telkens een andere kantoorgenoot. Hoe is het om bij Pels Rijcken te werken en hoe komen persoonlijke ervaringen daarin terug? Het idee is dat het geheel aan interviews inzichtelijk gaat maken wie wij zijn in al onze verscheidenheid en wat wij met elkaar gemeen hebben. Ons kantoor als kleine, diverse samenleving. Ameer Muhammad verzorgt de aftrap.

De rechtsstaat is een terugkerend onderwerp buiten en binnen ons kantoor. Afgelopen maanden bleek opnieuw waarom dat niet zonder reden is. De togadriehoek in Amsterdam luidde de noodklok in De Telegraaf. In zijn bijdrage gaat landsadvocaat Reimer Veldhuis daar op in. Hij verbindt dit maatschappelijke vraagstuk met zijn onlangs verschenen interview in Het Advocatenblad.

In de rechtsstaat gaat het ook over de verhouding tussen overheid en burger. Tijdens het recent gehou-

den Inzicht-congres 'Bestuursrechtelijke schadevergoeding' stond de vraag centraal hoe de overheid zich tot haar burgers verhoudt als het verstrekken van schadevergoeding aan de orde is of wordt gesteld.

Het verhaal De Zaak Schiphol maakt duidelijk dat wij deel zijn van de Europese samenleving. Kantoorgenoten Jelmer Procee, Thijs Franssen en Matthijs Timmer leggen uit hoe Europese wet- en regeling een centrale rol heeft bij het beteugelen van geluidshinder op nationaal niveau.

Als kantoor merken wij die Europese context net zo goed. Zo hoeven ook wij na een recent besluit van de Europese Commissie net als duizenden andere bedrijven in Nederland niet meer te voldoen aan een Europese rapportagerichtlijn op gebied van duurzaamheid (CSRD). Hoewel de rapportageverplichting wegvalt over wat wij doen, gaan wij onverminderd door met waar wij voor staan en in geloven: een positieve impact hebben op de mensen die bij ons werken, voor wie wij werken en de samenleving om ons heen. Meer daarover in het volgende Magazine.

Ik wens u veel leesplezier.

Sandra van Heukelom-Verhage

Uit de landspraktijk

Wat is de rol van de drie staatsmachten en hoe moeten deze zich tot elkaar verhouden? Als landsadvocaat ben ik dagelijks werkzaam in het juridische krachtenveld van onze democratische rechtsstaat. Het maatschappelijk debat daarover heeft daarom mijn bijzondere interesse. We moeten steeds in gesprek blijven over de manier waarop wij onze rechtsorde vormgeven. Het bepaalt mede hoe we met elkaar samenleven. Hoe we omgaan met meningsverschillen.

Voor de meeste mensen is dat debat geen dagelijkse kost. Het is soms ook een nogal abstract onderwerp. Met de publicatie van een gezamenlijk opiniestuk in De Telegraaf en een prominente vermelding daarvan op de voorpagina, hebben de krant en de zogenoemde 'togadriehoek' in Amsterdam het onderwerp in veel huiskamers binnengebracht. Dat alleen al verdient een compliment.

Net zoals we elk jaar op 5 mei onze bevrijding vieren en beseffen dat onze vrijheid niet vanzelfsprekend is, is het van belang te benadrukken dat een goed functionerende democratie evenmin vanzelfsprekend is. De balans tussen de wetgevende, uitvoerende en rechtsprekende macht en de naleving van wet- en regeling door de overheid, instellingen en bedrijven verdient permanente aandacht.

In mijn praktijk valt op dat maatschappelijke discussies steeds meer in de rechtszaal belanden, terwijl daarover tegelijkertijd het politieke debat wordt gevoerd met intensieve berichtgeving in de media.

Dat is een ontwikkeling die al langer gaande is, maar met elke nieuwe zaak steeds zichtbaarder wordt en aan belang wint. In een interview met Het Advocaatenblad (editie 1, 2025) beschreef ik dat als de opkomst van 'maatschappelijke rechtszaken'.

In de rechtszaal gaat het soms ook over de balans tussen de staatsmachten. Anders gezegd, wie er recht van spreken heeft, wie (de grenzen van) het beleid bepaalt, 'de politiek' of 'de rechter'. Door daarover een juridisch debat te voeren, kan dat steeds door de rechter getoetst worden aan wet- en regelgeving en verdragen, in Nederland en Europa. De politiek kan in reactie daarop besluiten om wetten en regels al dan niet aan te passen. Op langere termijn zorgen we zo dat de balans blijft passen bij de samenleving die wij met elkaar voor ogen hebben.

Het opeisen of beïnvloeden van 'het recht van spreken' met middelen die buiten de rechtsorde staan, zoals door ondermijning, intimidatie of bedreiging, moeten we scherp blijven veroordelen. Tegelijk is het aan de instituties en de samenleving als geheel om dan binnen de regels van de democratische rechtsstaat actief het gesprek aan te gaan. Wie dat met oprechte intenties doet, of dat nu via de politieke wegen gaat of via een rechtsgang, verdient daarvoor respect. Om zo tot echte oplossingen te komen, die voor elke huiskamer en bedrijfskantine belangrijk zijn.

REIMER VELDHUIS

DE ZAAK Schiphol

EUROPESE AANVLEEGROUTE VOOR AANPAK GELUIDHINDER

De luchtvaart van en naar Schiphol heeft een positieve economische impact, maar kent ook negatieve gevolgen, zoals geluidshinder. De Zaak Schiphol, die op 12 juli 2024 uitmondde in een arrest van de Hoge Raad, toont een complexe balanceeract tussen die voor- en nadelen, met een centrale rol voor de Europese luchtvaartregels.

In deze zaak stonden wij de Staat bij vanaf de start tot de slotsom: een kort geding waar de voorzieningenrechter van de rechtbank Noord-Holland op 5 april 2023 uitspraak deed, het arrest van 7 juli 2023 in het spoedappèl bij het Gerechtshof Amsterdam, eindigend in het arrest van de Hoge Raad van 12 juli 2024.

Aanleiding

Aanleiding voor de zaak vormt het voornemen van de Staat om te komen tot een nieuwe balans tussen de positieve effecten van luchtverkeer en de geluidshinder voor omwonenden. Daartoe was een aanzet gegeven in de hoofdlijnenbrief van 2022 van het toenmalige kabinet. In de periode tot 2020 was het aantal vliegtuigbewegingen naar 500.000 gegroeid, met bijbehorende gevolgen voor de geluidsbelasting. Deze groei was mogelijk binnen de kaders van het zogenaamde Nieuw Normen en Handhavingstelsel (NNHS). Dit stelsel was de uitkomst van eerder overleg tussen de sector, omwonenden en de overheid, wat leidde tot het Aldersakkoord in 2008.

“Sinds 2010 wordt gevlogen volgens het NNHS, zonder dat de geluidsgrenswaarden uit het geldende Luchthavenverkeerbesluit (LVB) uit 2008 formeel waren aangepast. Voor zover die grenswaarden werden overschreden en de overschrijding kwam door toepassing van het NNHS wordt die overschrijding gedoogd tot een maximum van 500.000 vliegtuigbewegingen. Dit wordt anticiperend handhaven genoemd. Deze gedoogconstructie zorgde voor een

beperking van de rechtsbescherming van omwonenden”, legt advocaat Jelmer Procee uit, die samen met onder meer kantoorgenoten Matthijs Timmer en Thijs Franssen de Staat bijstond als landsadvocaat. “Onderdeel van de kabinetsvisie was een stappenplan gericht op de korte en op de lange termijn. De minister formuleerde een nieuw geluidsdoel en een aanpak om de rechtsbescherming en geluidshinder voor omwonenden te verbeteren.”

Voor de korte termijn wilde de minister de gedoogconstructie op basis van het anticiperend handhaven beëindigen. Op basis van de nationale Wet luchtvaart wilde hij experimenteren met de regels over start- en landingsbaangebruik uit het NNHS (strikt preferent baangebruik, gericht op overlastbeperking) in combinatie met nieuwe geluidsgrenswaarden, vastgelegd in de zogenaamde experimenteerregeling. Deze regeling maakte vervolgens naar verwachting 460.000 vliegtuigbewegingen mogelijk. Als volgende stap wilde de minister een nieuw LVB vaststellen, waarvoor onder meer een Europese aanvliegroute nodig is op basis van de Europese Geluidsverordening. Procee: “Be-doeling was om snel een experimenteerregeling op te stellen en die vervolgens uit te voeren. Maar nadat het concept daarvan ter consultatie werd aangeboden, besloot de luchtvaartindustrie een kort geding te starten tegen de Staat.”

Rechtsvraag

Het spoedeisende karakter was duidelijk. Als de Staat de experimenteerregeling zou invoeren, zou in het

Aan deze zaak werkten de volgende advocaten mee:

Edward Brans, Sebastiaan Crossen, Thijs Franssen, Ruben de Graaff, Sikke Kingma, Jotte Mulder, Jelmer Procee en Matthijs Timmer.

direct daarop volgende gebruiksjaar (het winterseizoen 2023/2024) een nieuw aantal vliegtuigbewegingen kunnen gaan gelden. De belangen waren groot en er waren veel partijen betrokken, waaronder de Staat, Royal Schiphol Group en de omwonenden verenigd in de RBV. “Het aantal advocaten dat bij de zitting in de rechtbank Haarlem aanwezig was, spreekt boekdelen over het belang van deze zaak. Wij zaten als twee verwerende partijen de Staat en Royal Schiphol Group, en RBV die zich bij de Staat had gevoegd, met circa tien advocaten. Eisers, te weten een groot aantal luchtvaartmaatschappijen en hun belangenbehartigers, met circa veertig advocaten”, vertelt Procee.

De sector vond de voorgenomen experimenteerregeling onder meer in strijd met het Europees recht. De zogenaamde Europese Geluidsvordering schrijft namelijk voor dat als een overheid via een op geluidsbeperking gerichte maatregel (geluidsgelateerde actie) de exploitatie van een luchthaven wil beperken, zij daarvoor eerst een procedure moet doorlopen waarbij alle belanghebbenden, waaronder de sector, wordt geconsulteerd. Deze procedure heet de ‘balanced approach’.

Procee: “De Staat stelde zich op het standpunt dat stoppen met anticiperend handhaven geen exploitatiebeperking inhoudt, omdat het aantal van 500.000 vliegtuigbewegingen nooit juridisch wat gelegaliseerd, maar slechts werd gedoogd. Een verbod op deze experimenteerregeling zou neerkomen op het

in stand moeten houden van een illegale situatie op basis van Europese regelgeving.”

De voorzieningenrechter besliste uiteindelijk in het voordeel van de eisers. De uitspraak werd gemotiveerd met verwijzing naar juist de complexiteit van de kwestie en de benodigde complexe afweging van belangen van omwonenden, Nederland als geheel, de economie, de luchtvaartsector en het milieu. De voorzieningenrechter:

“Deze kortgedingprocedure is daarvoor niet geschikt. De voorzieningenrechter oordeelt dat de Staat die afweging moet maken in de procedure die het Europese recht voorschrijft.”

Procee: “Tekenend voor de complexiteit van de hele situatie was dat in de procedure waarin de Staat zich verweerde tegen de luchtvaartmaatschappijen de belangenorganisatie voor omwonenden, RBV, zich had gevoegd aan de zijde van de Staat. Maar in diezelfde periode liep er juist ook een procedure van RBV tegen de Staat. Omdat wij de Staat in beide procedures bijstonden, konden wij het overzicht behouden en voorkomen dat tegenstrijdige standpunten werden ingenomen.”

Spoedappèl

De uitspraak in het kort geding voorkwam in ieder geval dat op basis van de nieuwe uitgangspunten de

capaciteit op Schiphol werd verdeeld voor het winterseizoen 2023/2024. Maar de Staat wilde de regeling dan wel toepassen in het zomerseizoen van 2024. Daarom werd besloten tot een spoed-hoger beroep (appèl).

Het Gerechtshof oordeelde vervolgens in het voordeel van de Staat. “De beoogde aanpak van de Staat viel, vanwege het nadrukkelijke doel om de gevolgen te testen van nieuwe grenswaarden voor geluid in combinatie met het strikt preferent baangebruik en vanwege de beoogde beperking voor zeer korte termijn, naar zijn aard buiten het bereik van de Geluidsverordening, aldus het Hof. Uit dat oordeel volgt dat dus ook niet de uitgebreide balanced approach procedure eerst hoefde te worden doorlopen, voor deze kortetermijnmaatregel”, legt advocaat Matthijs Timmer uit.

In de uitspraak van het hof staat onder meer dat de ‘illegale situatie’ niet onbeperkt kon voortduren, maar dat tegelijk een ‘behoorlijk handelende overheid’ niet zomaar kon stoppen met gevoerd beleid. Advocaat Thijs Franssen: “Waar de voorzieningenrechter eerder juist met verwijzing naar de complexiteit van de situatie oordeelde dat de balanced approach procedure gevolgd dient te worden, oordeelt het hof onder meer dat de complexe belangenafweging juist bij de Staat hoort, in ieder geval onder de omstandigheden van deze situatie. Het illegale karakter van de toenmalige situatie en dat daarmee onvoldoende recht werd ge-

daan aan de belangen van omwonenden, woog voor het hof daarbij eveneens mee.”

Zo schrijft het hof in zijn motivering dat het voor omwonenden moeilijk is gebleken om vanwege het gebrek aan in wetgeving vastgelegde grenswaarden via de bestuursrechter handhaving ervan af te dwingen:

“Dat is een situatie die in een democratische rechtsstaat niet langer voort kan duren dan absoluut noodzakelijk als de legitimatie voor dat beleid (in de vorm van te voorszene legalisatie) is vervalten. [...] Daarbij is van belang dat het hier om een tijdelijke aanpak van een complex probleem gaat. Bij die afweging komt voorts aanzienlijk gewicht toe aan de belangen van de omwonenden.”

Veranderende omstandigheden

Tegen het arrest van het hof werd cassatie ingesteld door de luchtvaartmaatschappijen. Inmiddels is het dan 2024 als die procedure zijn beloop krijgt. Franssen: “In zaken van de Staat die meer processtappen kennen en dus langer lopen, zie je vervolgens soms dat de standpunten door de tijd worden ingehaald. Daarbij kwam dat de Europese Commissie twijfels had geuit over de plannen. De Staat besloot daarom de uitvoering van zijn voornemens, ondanks het positieve arrest van het hof, op te schorten in afwachting van de cassatieprocedure bij de Hoge Raad.”

Andere juridische procedures rond Schiphol

Ten tijde van deze zaak liepen er meer juridische procedures over kwesties rond Schiphol. Soms was er sprake van directe raakvlakken.

Vanaf 2022: voorbereiding van een nieuw Luchthavenverkeerbesluit, waaronder de balanced approach-procedure die volgt uit de Europese Geluidsverordening.

Vanaf 2023: Beroepsprocedure van diverse milieuorganisaties (Greenpeace, Milieudefensie en Mobilisation for the Environment (MOB)) over de natuurvergunning voor Schiphol, onder meer met oog op stikstofuitstoot.

Maart 2024: Een civiele procedure – inmiddels in hoger beroep – tussen omwonenden verenigd in de Stichting Recht op Bescherming tegen Vliegtuighinder (RBV), de geluidshinder door Schiphol en de verenigbaarheid daarvan met de aan de omwonenden toekomende mensenrechten.

Vanaf 2023: Beroepsprocedures van individuele omwonenden naar aanleiding van de nadeelcompensatieregeling voor de geluidshinder door de overschrijding van de geluidsgrenswaarden door het vliegverkeer Schiphol.

Waar het hof beleidsruimte ziet voor een door de Staat gemaakte complexe belangenafweging, komt de Hoge Raad tot een ander oordeel. De Advocaat-Generaal schetst daarvoor al in zijn conclusie dat de beleidsruimte op gebied van geluidsmaatregelen beperkt is voor de Staat.

“In dit verband merk ik nog op dat de ruime reikwijdte van het begrip ‘exploitatiebeperking’ en daarmee van de werkingssfeer van de balanced approach het lidstaten niet eenvoudig maakt om maatregelen ter vermindering van geluidbelasting en (andere) milieubelasting door te voeren. [...] De bewijslastverdeling is daarbij ongunstig voor de nationale overheden, waardoor zij in de onderhavige context van de luchtvaart een uphill battle moeten leveren om noodzakelijk geachte milieu-maatregelen aanvaard te krijgen.”

De Hoge Raad vindt, alles beschouwende, dat het experiment van de Staat valt onder de definitie van “een geluidsgelateerde actie die leidt tot een exploitatiebeperking in de zin van de Geluidsverordening”. Stoppen met anticiperend handhaven in combinatie met invoering van de Experimenteerregeling leidt tot een beperking van het vliegverkeer van 500.000 vliegtuigbewegingen tot circa 460.000 en is dus een exploitatiebeperking.

De Hoge Raad: “Uit de Geluidsverordening volgt dat voor iedere (geluidsgelateerde) maatregel die de toegang tot of de operationele capaciteit van de luchthaven beperkt, het doorlopen van de procedure van de evenwichtige aanpak als vereist wordt gezien. Op de gronden zoals uiteengezet in de conclusie van de Advocaat-Generaal onder 4.91-4.93 is onjuist het oordeel van het hof dat deze uitleg in strijd is met het Unierechtelijke evenredigheidsbeginsel.”

Procee: “Daarmee volgt de Hoge Raad in zekere zin het eerste oordeel van de voorzieningenrechter. Het verweer van de Staat dat luchtvaartmaatschappijen geen rechten kunnen ontleen aan wat in de kern genomen een gedoogconstructie was, is daarbij in ieder geval in deze situatie niet doorslaggevend geweest. De slotsom is ook dat de Staat eerst de balanced approach procedure moet doorlopen om de geluidshinder te beperken, met als mogelijk gevolg dat er minder vliegtuigbewegingen zijn toegestaan.”

De experimenteerregeling is daarmee niet doorgegaan. Tot op heden is het NNHS daarmee nog steeds de basis voor het vaststellen van de capaciteit van Schiphol en het omgaan met geluidshinder. De procedure voor de balanced approach werd verder vervolgd. Bij publicatie van dit verhaal was de Staat in afwachting van een standpunt van de Europese Commissie over de doorlopen procedure.

Toelichting op feiten en cijfers in deze zaak

Twintig eisers:

Twee internationale belangenorganisaties voor de luchtvaart (IATA en A4A), zeventien luchtvaartmaatschappijen (waaronder United Airlines, Lufthansa, KLM, en EasyJet)

Twee verweerders:

De Staat der Nederlanden (de Staat), die wij bijstonden als landsadvocaat en Royal Schiphol Group (RSG). De Stichting Recht op Bescherming tegen Vliegtuighinder (RBV) voegde zich in deze procedure bij verweerders.

Nationale regelingen en besluiten:

- NNHS: Nieuwe Normen- en Handhavingstelsel, waaronder regels voor strikt preferentieel baangebruik.
- LVB: Luchthavenverkeerbesluit, meest recent vastgesteld in 2008.

Europese regelingen:

Geluidsverordening, waaronder regels voor een zogenoemde evenwichtige aanpak, ook bekend als de ‘balanced approach’.

Geluidhandhavingpunten:

35 deelgebieden rond Schiphol, waarbij terugkijkend op jaarbasis de totale omvang van de geproduceerde geluidshinder wordt bepaald op basis van onder meer baangebruik, vliegtuigbewegingen en weersomstandigheden.

DE JURIDISCHE WERKELIJKHEID VAN KUNSTMATIGE INTELLIGENTIE

Het aantal AI-toepassingen bij onze cliënten neemt toe, zo merken wij. Afgelopen jaren steeg alleen al bij de overheid het aantal toepassingen van kunstmatige intelligentie met ruim 150 procent.¹ Als kantoor ondersteunen wij onze cliënten met een speciaal daartoe ontwikkeld normenkader. We benaderen een te ontwikkelen AI-systeem vanuit alle relevante juridische perspectieven, zoals het IE-recht, privacyrecht en het bestuursrecht en natuurlijk de AI Act.

Onlangs vond ons jaarlijkse congres Inzicht in Privacy en Technologie plaats, waar veel aandacht was voor AI. In dit verhaal beschrijven wij enkele uitdagingen bij het gebruik van AI aan de hand van die onderwerpen die aan de orde kwamen tijdens dit congres en het eerdergenoemde normenkader. De aanpak is ontwikkeld door ons AI-team, dat bestaat uit specialisten op gebied van IE-recht, privacyrecht, bestuursrecht en de AI Act. Kennis van de technologie zelf is daarin onontbeerlijk.

De teamleden zijn o.a.: Jordi Bierens, Tim Gillhaus, Lars Groeneveld, Maxime Hanhart, Bram Kleinhout en Jeroen Naves (teamleider).

Prompt 'AI AI Den Haag'

Wellicht leest u dit verhaal wel samengevat door een AI-systeem. Mocht u daar toch al mee werken, u vindt in dit verhaal ter illustratie enkele zogenoemde prompts, tekstopdrachten die in te voeren zijn bij aan generatieve AI-tool naar keuze. Prompt: 'Maak een parodie op Oh Oh Den Haag, met de titel: "AI, AI Den Haag"'. Dit voorbeeld komt uit een presentatie van de advocaten Lars Groeneveld en Jordi Bierens als onderdeel van het 'Inzicht in Privacy en Technologie'-congres. Het voorbeeld toont dat de AI getraind wordt met input die mogelijk auteursrechtelijk beschermd is en tegelijk wordt de AI ook getraind in juridische risico's. De kans is namelijk groot dat een AI omwille van copyrightbeperkingen geen output toont bij de opdracht om de exacte tekst van het nummer van Harrie Jekkers te tonen. Een AI-systeem stemt er wel mee in om een parodie te maken. Dat lijkt weer goed aan te sluiten bij de parodie-exceptie uit de Auteurswet.

¹ Steeds meer kunstmatige intelligentie ingezet door overheid

Duidelijkheid

Tijdens het eerder genoemde congres waren er twee workshops specifiek over AI: 'Nieuwe regels voor AI: meer van hetzelfde?' en 'Juridische vraagstukken rondom generatieve AI-tools'. "Het is veelzeggend dat de workshops met het woord AI in de titel, het drukst werden bezocht. Iedereen is bezig met de vraag wat AI voor hem of haar kan betekenen en hoe dat juridisch goed in te bedden. Toen ik een paar jaar terug me verdiepte in dit vakgebied ging het over AI die afbeeldingen herkent. Nu zet je er, als je wil, hele presentaties mee in elkaar, wat wij overigens dan weer niet deden", verduidelijkt advocaat Bram Kleinhout. Hij verzorgde samen met Maxime Hanhart de eerstgenoemde AI-workshop.

Kleinhout: "Er heerst nog veel onzekerheid en dat is begrijpelijk. Zo is er nog geen duidelijke wetenschappelijke of technische afbakening van AI. Bedoelt iemand een algoritme, machine learning of generatieve AI? Ook krijgt het begrip steeds nieuwe betekenis naarmate mogelijkheden van AI toenemen. Ondertussen moet iedereen die nu een toepassing ontwikkelt en in gebruik neemt, straks wel voldoen aan de nieuwe Europese AI Act. Daarin staan weliswaar nieuwe regels, maar veelal gaat het om een nadere invulling van bestaande, open normen. We adviseren dan ook om waar mogelijk nu al voor te sorteren op de inwerkingtreding van de AI Act."

Prompt 'Dikke advocaten'

'Maak een afbeelding van dikke heren gekleed als advocaten die voor een zaal een presentatie geven over AI die geïnspireerd is op de stijl van Theo Broeren en Gerdine Duijsens.' Wie een AI-systeem vraagt om een afbeelding in de exacte stijl van Broeren en Duijsens zal waarschijnlijk het antwoord krijgen dat omwille van auteursrechtelijke beperking dat niet mogelijk is. Maar er volgt dan wel de suggestie om de AI-tool een kunstwerk te laten maken dat geïnspireerd is door hun kenmerkende stijl. Het voorbeeld komt uit de presentatie van advocaten Lars Groeneveld en Jordi Bierens. "Opvallend genoeg is de generatieve AI op dit punt strenger in de leer dan de Nederlandse Auteurswet. Uit de Nederlandse rechtspraak volgt namelijk dat je stijl niet auteursrechtelijk beschermd is. De weigering om deze opdracht uit te voeren van in dit geval ChatGPT, staat daar haaks op", zegt Bierens.

Prompteur

Bierens: "Deze voorbeeldprompt raakt aan een aantal AI-vraagstukken zoals: wanneer bevat een bewerking voldoende eigen creatieve inbreng om geen inbreuk te vormen op het auteursrecht? En is de prompteur

Onze advocatuurlijke intelligentie voor de toepassing van Artificial Intelligence

AI Act

Ben ik klaar voor de inwerkingtreding van de AI Act? Wordt er voldoende transparantie betracht? Is er sprake van een hoog risico AI? Rusten er op grond van de AI Act informatieverplichtingen op mij?

IE-recht

Mag ik de data gebruiken als input voor de AI? Is er sprake van plagiaat of nabootsing door de AI? Is het databankrecht van toepassing en is er toestemming voor gebruik door de databankrechthebber nodig?

Mensenrechten

Is het resultaat van het gebruik van AI in overeenstemming met bijvoorbeeld het EU Handvest voor de Grondrechten of onze nationale Grondwet? Is er bijvoorbeeld sprake van ongewenste discriminatie?

Stap 1 | Adviesvraag

Onze cliënten ontwikkelen een AI-toepassing. Ze willen duidelijkheid over een juridisch verantwoorde aanpak van ontwikkeling en ingebruikname.

Stap 2 | Analyse

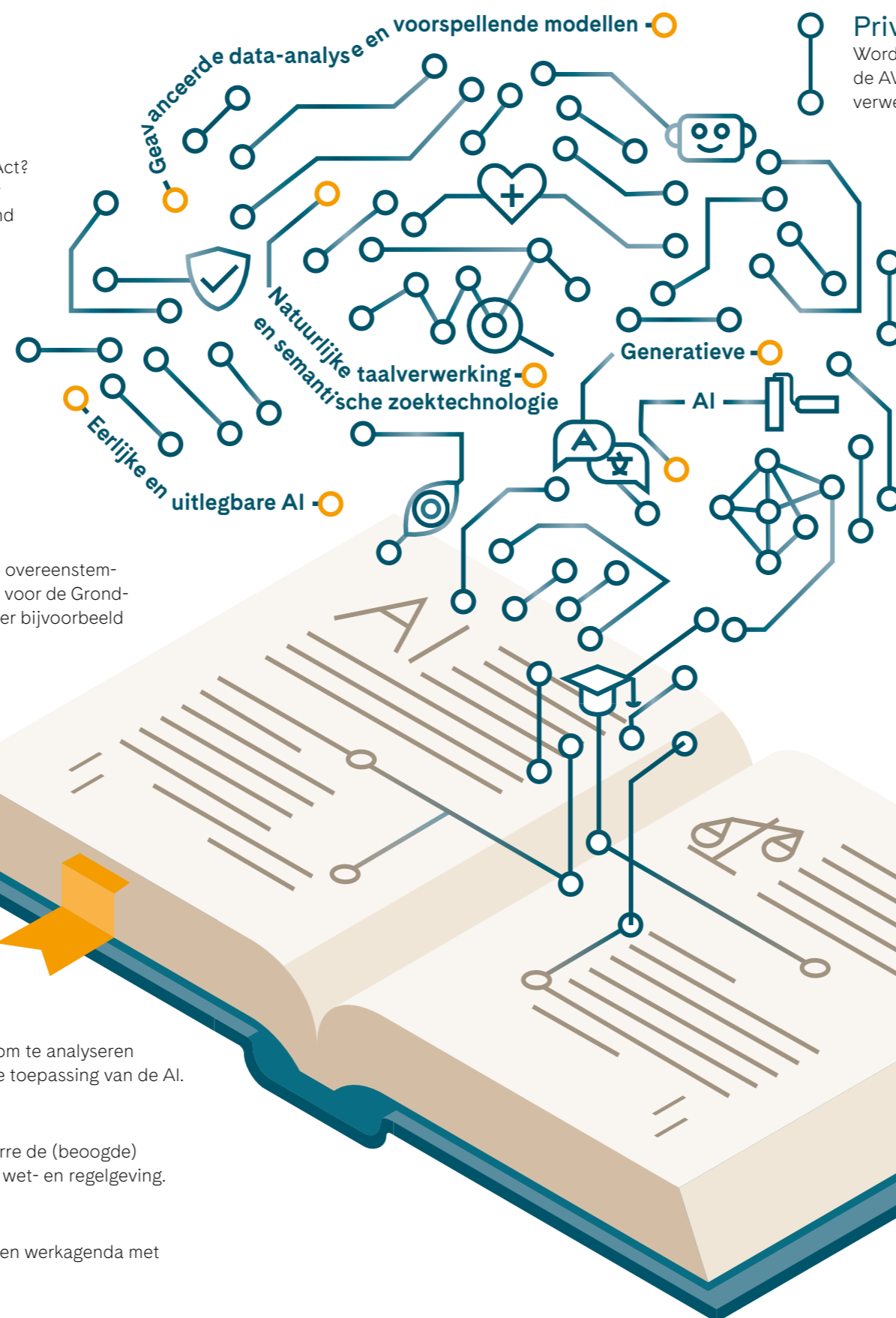
We gebruiken het door ons ontwikkelde normenkader om te analyseren welke wet- en regelgeving relevant is voor de specifieke toepassing van de AI.

Stap 3 | Aandachtsgebieden

Met een multidisciplinair team beoordelen wij in hoeverre de (beoogde) toepassing van de AI reeds voldoet aan deze relevante wet- en regelgeving.

Stap 4 | Aanpak

We ontwikkelen een juridisch kompas in de vorm van een werkagenda met concrete acties voor ontwikkeling en ingebruikname.

Privacyrecht

Worden persoonsgegevens verwerkt en gebeurt dat overeenkomstig de AVG? Is de verwerking van persoonsgegevens noodzakelijk? Is de verwerking toegestaan op grond van materiewetgeving?

Maatschappelijke zorgvuldigheid en Algemene Beginselen Behoorlijk Bestuur

Welke stappen zijn er nodig om te komen tot een zorgvuldige ontwikkeling en ingebruikname van een AI-systeem? Hoe maak ik de juiste afwegingen en leg ik die vast? Welke rol kunnen standaarden spelen?

Contractuele voorwaarden

Welke voorwaarden stelt de aanbieder van een AI-systeem aan het gebruik daarvan? Zijn die in overeenstemming met de toepassing die ik ontwikkel? Gelden er contractuele beperkingen voor het gebruik van de data?

Onze teamleden

Jeroen Naves, Jordi Bierens, Tim Gillhaus, Lars Groeneveld, Maxime Hanhart en Bram Kleinhout.

- vervolgens auteursrechtelijke van de output, de gemaakte afbeelding. In de VS waarschijnlijk niet, maar in China dan weer wel.”

“De inzet en ontwikkeling van AI is in ons land groot en wij adviseren er een breed scala aan cliënten over. Tegelijk is het natuurlijk deel van een internationale beweging, die daarmee nieuwe onzekerheden meebrengt. Want de AI's draaien veelal op servers in de VS. De informatie die wij erin stoppen, kan een schending impliceren van onze Europese AVG. Om daaraan te voldoen is bijvoorbeeld het Data Privacy Framework belangrijk, waarin de EU en VS afspraken maakten over gegevensbescherming. Maar dat DPF staat momenteel onder druk”, vult Groeneveld aan. Groeneveld en Bierens adviseren net als de rest van het team van Pels Rijcken diverse organisaties over AI. Groeneveld: “Het is daarbij noodzakelijk om als jurist ook de technische kant van AI te begrijpen om er goed over te kunnen adviseren. Doordat we adviseren over concrete toepassingen, doen we veel relevante ervaring op. We verwachten dat de groei doorzet nu de EU recent een wat mildere houding lijkt aan te nemen als het gaat om regulering van AI.”

In een [advies](#) in opdracht van het ministerie van BZK van oktober 2023 heeft het AI-team van Pels Rijcken een eerste aanzet gedaan voor een normenkader voor gebruik van generatieve AI bij overheden in de praktijk. Hoe overheden hier in de praktijk mee om moeten gaan, beschrijft de [Overheidsbrede visie generatieve AI](#) van begin 2024.

Juridische oplossingen

“Bij de advisering over het gebruik van technologieën als AI is het belangrijk om ook te zoeken naar de juridische mogelijkheden. En die zijn er ook binnen het juridisch kader”, zegt advocaat Jeroen Naves.

“Er wordt vaak met veel enthousiasme ingezet op de ontwikkeling van een toepassing, maar uiteindelijk stelt een bestuurder of directie dan wel de terechte vraag: welke juridische risico's zijn er eigenlijk? Dat wil je meteen meenemen in de ontwikkeling van de toepassing. Precies daarom ontwikkelden wij een normenkader voor het gebruik van AI. Op basis van een analyse bepalen we eerst welke wet- en regelgeving relevant is voor een specifieke toepassing. Vervolgens bepaal je waaraan al wel en niet wordt voldaan. Het leidt tot een werkagenda met concrete acties die erop gericht zijn om de AI op een verantwoorde manier in de praktijk te brengen. Wij adviseerden al verschillende organisaties op die manier, en de praktijk wijst uit dat dat werkt – onze cliënten die aan AI werkten zijn in staat om de AI op een verantwoorde wijze op te schalen en toe te passen.”

De aanpak die wij ontwikkelden is standaard, en daarom snel toepasbaar. Wel zien wij dat de ene toepassing net iets andere juridische vragen oproept dan de andere. Zo raken toepassingen bijvoorbeeld aan het databankrecht, anderen vooral aan het auteursrecht, de AVG, of contractenrecht. Maar ook de algemene beginselen van behoorlijk bestuur en de maatschappelijke zorgplicht moeten worden meegenomen. Naves: “Momenteel wekt de AI Act veel interesse. Maar die heeft betrekking op een relatief klein aantal AI-toepassingen of soms slechts in beperkte mate. Als het om AI gaat, met de snelle ontwikkeling ervan, is het in zekere zin de kunst om algemene zorgvuldigheidsnormen om te zetten in concrete voorwaarden. Dat doen wij voor cliënten. De AI Act kan daarvoor de inspiratie vormen. En uiteindelijk maken wij er afvinklijstjes van, zodat het praktisch toepasbaar wordt.”

Prompt ‘Conclusies’

De ruim 150 bezoekers van het IP&T-congres kregen nog een laatste prompt mee. Vertaald naar dit verhaal is dat: “Maak een verslag met de belangrijkste conclusies van dit verhaal in de stijl van [vul hier uw favoriete columnist in].”

Lars Groeneveld

Jordi Bierens

Reactie Peter Snaterse, programmamanager Zorginstituut Nederland

“Zorginstituut Nederland heeft een onderzoek gedaan naar de (on)mogelijkheden voor het verantwoord inzetten van een AI-systeem voor de informatievoorziening in de zorg. Hiervoor is een RAG-LLM ontwikkeld (dat de AI-output verbetert) en beproefd in een [KIK-V](#) use-case.”

“In het Programma KIK-V werken partijen in de verpleeghuiszorg samen om het gebruik van kwaliteitsinformatie tussen zorgaanbieders en informatie-vragende partijen te stroomlijnen. Met haar principes en uitgangspunten zal KIK-V als een mogelijk praktijkvoorbeeld gebruikt worden binnen het ‘Federatief Datastelsel’, een initiatief van Programma Realisatie IBDS ([Interbestuurlijke Datastrategie](#)) welke in opdracht van het ministerie van BZK wordt uitgevoerd door ICTU.”

“Voor de inzetbaarheid van een AI-systeem binnen de KIK-V doelstellingen is het van belang dat deze niet alleen technisch toepasbaar, maar ook in overeenstemming is met wet- en regelgeving. Pels Rijcken adviseerde Zorginstituut Nederland over de relevante juridische kaders voor de (door)ontwikkeling en het gebruik van het ontwikkelde systeem. De conclusie? Het gebruik van AI is zeker mogelijk onder de juiste kaders en met de juiste aandachtspunten.”

Het interview: ARNOUD ROIJMANS

General counsel corporate KPN: “Digitale veiligheid nu grootste uitdaging”

Publiek-private samenwerking helpt tunnelvisie voorkomen en zorgt voor beter begrip tussen bedrijfsleven en overheid. En dat is zeer welkom gelet op de grote uitdagingen van deze tijd zoals digitale veiligheid, privacy en de invloed van AI, zegt general counsel corporate mr. Arnoud Roijmans van KPN in dit interview.

Hoe is de juridische ondersteuning bij KPN ingericht?

“Ik geef leiding aan een afdeling binnen KPN Juridische Zaken waar in totaal circa 25 juristen werkzaam zijn; waarvan vier advocaten in dienstbetrekking. Daarnaast beschikken we verder over een panel van drie primaire, externe advocatenkantoren, waaronder jullie dus als Pels Rijcken. Met jullie hebben we een jarenlange samenwerking en dat werkt erg goed voor

ons. We weten wat we aan elkaar hebben en van elkaar verwachten. Zo kun je snel schakelen en aan een enkel woord genoeg hebben in plaats van altijd een memo van tig pagina's als advies.”

Hoe kies je een kantoor of advocaat vanuit dat panel?

“We identificeren eerst welk juridisch vraagstuk er ligt en coördineren vervolgens de inzet van externe advocaten, mocht die nodig zijn. We procederen namelijk liever zo min mogelijk en doen veel in huis. Wij maken de vertaalslag, want wij kennen de taal van het bedrijf als geen ander. Als een externe advocaat nodig is, wordt de selectie allereerst gebaseerd op basis van zijn of haar kennis en expertise. De manier van werken speelt vervolgens mee. Iemand moet passen bij de zaak.”

Ooit gestart als advocaat bij een groot advocatenkantoor, maakte Arnoud Roijmans twintig jaar geleden de overstap naar KPN. Hij vervulde eerst meerdere juridische adviesrollen en werd vervolgens ruim vijf jaar Chief Compliance & Privacy Officer. Sinds eind 2022 is hij general counsel corporate en daarmee verantwoordelijk voor de juridische ondersteuning op gebied van HR, vastgoed, fusies en overnames (M&A), concern financiering en de inhuur van advocaten, zoals van Pels Rijcken.

Pels Rijcken werkt ook voor de Staat. Wat betekent dat in de praktijk voor KPN?

“Vanwege het werk voor de Staat, is Pels Rijcken voor bepaalde zaken en rechtsgebieden niet beschikbaar voor ons. Natuurlijk, een zogenoemd conflict met een andere cliënt komt vaker voor bij een advocatenkantoor. Maar de mate waarin dat bij jullie meespeelt vanwege het exclusief beschikbaar zijn voor de Staat, is uniek. Soms vertegenwoordigen jullie daarbij een wederpartij, zoals een toezichthouder, tegenover KPN. Voor ons is dat geen probleem. We weten als geen ander dat je het onderscheid maakt tussen de advocaat en zijn cliënt. Het verdedigen van een bepaald belang is nu eenmaal het werk van een advocaat.”

Wanneer zet je dan wel Pels Rijcken in?

“Allereerst is het belangrijk om soms een frisse blik in huis te halen, van iemand die jou wel goed kent. Als

juridische afdeling zijn wij 24/7 betrokken bij KPN. Een extern advocatenkantoor zoals jullie voorkomt tunnelvisie. We maken vervolgens gebruik van jullie specifieke expertise op gebied van onder meer HR, vastgoed en ICT. De pensioenwetgeving is bijvoorbeeld een groot onderwerp waarover jullie adviseren. Dat Pels Rijcken veel voor de overheid werkt, biedt ons ook een voordeel. Jullie snappen hoe de overheid redeneert en dat perspectief is waardevol.”

Is KPN zelf een publieke dienstverlener?

“We zijn leverancier van diverse diensten aan de overheid. Daarbij wordt telecommunicatie door sommigen soms gezien als een nutsvoorziening. Waar zouden we zijn zonder internet? Tegelijkertijd opereert KPN in een zeer concurrerende markt. Dat betekent dat we ook te maken hebben met toezichthouders. En vanuit onze belangrijke rol voor Nederland wordt er snel naar KPN gekeken als er iets speelt op het gebied van telecommunicatie. Niet voor niets zien wij onszelf als ‘het netwerk van Nederland’.”

Is dat ook een voordeel, die maatschappelijke verwachting?

“Het is net zo goed een kracht. Zo associëren mensen KPN met positieve kenmerken als betrouwbaarheid en kwaliteit. En terecht overigens, daarin zijn we sterk. De relatie met de Nederlandse samenleving komt voor ons heel natuurlijk. Ik geloof erg in publiek-private samenwerkingen. Ik denk dat dat heel goed kan werken. Het vergroot je begrip voor elkaar en voor elkaars standpunten. Je kunt opener zijn. Dan is het niet zo zwart-wit. In het grijs zijn er vaak oplossingen te vinden. We hebben vrij intensief contact met al onze stakeholders, waaronder de overheid, politiek en toezichhouders. Bijvoorbeeld om toelichting te geven op de verantwoordelijkheid die wij hebben op gebied van bereikbaarheid van noodnummers.”

AI is op dit moment een groot onderwerp. Geldt dat ook voor KPN?

“AI heeft impact op iedereen, dus ook op ons. Het is voor mij duidelijk dat AI onze bedrijfsvoering al raakt en nog meer gaat raken, zoals in het juridische werkveld op zich. Ik vertrouw AI nog niet toe om juridische documenten op te leveren. Daarvoor komt het te precies. Maar het kan wel helpen met het schrijven van stukken. Wat mij betreft gaat generatieve AI op gebied van tekst voor het juridisch werk doen wat Excel ooit deed voor boekhouders en cijfers. Tegelijk is AI eigenlijk gewoon een ander woord voor machine learning en dat wordt al heel lang ingezet.”

Wat zijn de juridische vragen rond AI voor KPN?

“Mensen willen volledig ontzorgd worden, geen gedoe, niet hoeven nadenken over wat nu precies voor hen handig is. Hoe beter je dat wilt doen, hoe meer informatie ervoor nodig is. Tegelijk stuit dat op vraagstukken rond privacy, dataopslag, toestemming en veiligheid. Hoe weet je nu welke datasets gebruikt kunnen worden als leverancier voor je huidige klanten? Hoe zorg je dan voor toestemming? Het zijn technische en juridische definitievragen. Dat moet je wel goed regelen voor je volgende stappen zet. We zijn daarom enkele jaren terug al begonnen met het neerzetten van een beleidskader voor verantwoord AI-gebruik.”

Het draait dus vooral om privacy en betrouwbaarheid?

“Privacy is nu ongeveer zeven jaar een groot onderwerp door invoering van de AVG en inmiddels juridisch al weer redelijk uitgekristalliseerd. Dat is meer een kwestie van naleving geworden; wat weer meer richting compliance gaat. Het gaat om de samenhang met nieuwe ontwikkelingen. Digitale veiligheid is iets waar we maximaal aandacht voor hebben. Daar gaat veel tijd in zitten. Het gaat van impactanalyses op wet- en regelgeving, tot beter internet voor iedereen, dus veilig en betrouwbaar internet. Denk daarbij aan maatregelen ter voorkoming van ontwijking van internet en communicatie, zoals door hacks. Op gebied van digitale veiligheid komt er meer wetgeving aan en tegelijk gaat het ook heel basaal over fysieke en online beveiliging van alle onderdelen van ons netwerk. Het mooie is dat op die onderwerpen het gesprek met de overheid, legal en compliance allemaal samenkomen. Als jurist vind ik dat het meest interessant.”

Hoe speel je in op die complexiteit?

“Ontwikkelingen volgen elkaar niet precies op, maar gaan door elkaar heen. Periodiek is er wel weer een nieuwe ontwikkeling waar je aandacht naar uit moet gaan. Je gaat vooral anders prioriteren. Als je merkt dat vraagstukken voldoende zijn uitgekristalliseerd en voor KPN de opgave duidelijk is, zoals bij privacy nu het geval is, dan moet je het ook durven loslaten als juridische afdeling. Je moet zelf meegroeien met de strategie van het bedrijf, oog hebben voor de verwachtingen vanuit de samenleving en de aankomende veranderingen in wet- en regelgeving. Ik geloof in die zin dat wij voor jullie input bieden, die jullie inzichten – ook voor jullie andere cliënten - verrijkt. Bijvoorbeeld, in het licht van digitale veiligheid is het nog best een vraagstuk of de definitie van een AI in alle wetten op dezelfde manier, consistent dus, wordt gebruikt. Waar dat niet zo blijkt te zijn, merken wij dat in de uitvoering. Onze praktijk laat zien dat aandacht voor die consistentie in alle wetgeving, nationaal en Europees er echt toe doet, net als vermindering van regeldruk overigens.”

Inzicht in bestuursrechtelijke schadevergoeding

TUSSEN BURGERPERSPECTIEF EN GRENZEN AAN SCHADEVERGOEDING

Er is al enige tijd verhoogde aandacht voor burgerperspectief en het vertrouwen in de overheid. Dat is ook afgelopen jaar terug te zien in jurisprudentie over schadevraagstukken in het bestuursrecht. Dat betekent echter niet dat er geen grenzen zijn aan de aanspraak op schadevergoeding. Zo blijkt uit de bespreking van de actualiteiten tijdens het Inzicht-congres 'Bestuursrechtelijke schadevergoeding'.

Het was de eerste zonnige lentedag, nog in de meteorologische winter, en de temperatuur in de conferentiezaal van de Haagse Malietoren liep gestaag op. Het causaal verband van de zon met de warmte was evident, maar multicausaliteit met de presentaties van advocaten Irene van der Heijden, Jelmer Procee en Katrien Winterink lag eveneens in de rede. Ze stortten een flinke dosis jurisprudentie in het overheidsaansprakelijkheidsrecht uit over de volgepakte zaal met ruim 140 beleidsadviseurs en juristen van diverse ministeries, uitvoeringsorganisaties, waterschappen, provincies en gemeenten.

Vertrouwensbeginsel

Van der Heijden refereerde onder meer aan de conclusie van staatsraad advocaat-generaal Snijders en de uitspraak van de Afdeling om op basis van het

vertrouwensbeginsel dispositieschade te vergoeden, waarbij het evenredigheidsbeginsel niet als grondslag kan dienen.

“Dat kan in voorkomende gevallen een drempelverlagende werking hebben voor de aanspraak op schadevergoeding voor de burger. In een concreet geval kunnen de kosten voor een bouwwerk, waarmee op basis van een toegekende vergunning werd aangevangen, voor vergoeding in aanmerking komen als de ingebruikname op een later moment omwille van zwaarder wegende belangen door bijvoorbeeld een gemeenteraad wordt geblokkeerd”, zegt advocaat Van der Heijden.

Doorlooptijd

Een ander voorbeeld van deze burgergerichtheid ligt bij het wachten op duidelijkheid rond besluitvorming. Als een bezwaar, beroep en hoger beroep opgeteld tot meer dan vier jaar doorlooptijd leidt, kan een burger aanspraak maken op vergoeding. Maar daar moest die burger eerder altijd wel zelf om vragen. “We zien nu dat de bestuursrechter daar ook ambtshalve zelf op toetst. Voor juristen van overheden is het belangrijk voortaan altijd voorbereid te zijn op vragen daarover bij de behandeling van een zaak waar spra-

Matthijs Timmer

Joëla Schaeffer

ke kan zijn van een termijnoverschrijding”, zo gaf ze haar toehoorders mee.

Relativiteitsbeginsel

Tegelijk zijn er ook grenzen aan de aanspraak op schadevergoeding. Advocaat Winterink lichtte aan de hand van een recente uitspraak van de rechtbank Den Haag toe dat het relativiteitsvereiste het aantal personen tegen wie de overheid aansprakelijk is kan inperken. Verder ging Winterink in op toezichthoudersaansprakelijkheid naar aanleiding van een arrest over interstatelijke adoptie in Sri Lanka. Winterink: “Het ging hier om onzorgvuldigheden bij adoptie, uitgevoerd onder regie van een adoptiestichting, en de vraag of de Staat als toezichthouder op die adoptiepraktijk onrechtmatig had gehandeld. De Hoge Raad heeft duidelijk gemaakt dat het handelen van de Staat als toezichthouder terughoudend moet worden beoordeeld.”

Onontgonnen terrein

Na de aftrap vervolgde het congres met workshops over 'Formele rechtskracht' (advocaten Irene van der Heijden en Daan Spelten), 'Titel 8.4 Awb' (Marie-Lise Sluijter en Stijn Visch), 'Deskundigen en schadeberekening' (door Sarah Deaney en Jelmer Procee) en 'De planvergelijking onder de Omgevingswet'. Bij laatstgenoemde workshop namen advocaten Joëla Schaeffer en Matthijs Timmer de aanwezigen mee op reis naar onontgonnen terrein.

“Zoals u waarschijnlijk weet, is de wetgeving zo nieuw, dat er nog weinig jurisprudentie is en wij hier hoofdzakelijk afgaan op de memorie van toelichting. Zijn er mensen aanwezig die zelf hebben meegewerkt aan de totstandkoming van de wet?”, vroeg Timmer dan ook handig, waarna er twee vingers omhoog gingen. “Laten we dan vooral samen onze kennis delen.”

Peildatum verplaatst

Uitkomst van die kennisdeling was onder meer dat er voor de burger plussen en minnen zijn en daarmee voor de overheden eveneens. “De wetgever heeft immateriële schade in de Omgevingswet van vergoeding uitgesloten. Het is alleen onduidelijk of hier in de praktijk bijvoorbeeld gedeerd woongenot onder zal worden verstaan”, beschrijft Schaeffer. “Ook zie je dat het schademoment verplaatst naar de vergunningverlening of het feitelijk verrichten van de activiteit. Dat betekent dat een burger soms veel langer moet wachten dan eerder het geval was om een nadeelcompensatieverzoek in te dienen. Voor overheden betekent dit vervolgens dat nadeelcompensatieaanspraken (door omgevingsplannen) pas veel later en op verschillende momenten verjaren.”

Lees voor een vollediger overzicht de kroniek Overheidsaansprakelijkheid (NTB 2025/41) van Thijs Franssen, Irene van der Heijden en Jelmer Procee.

Jelmer Procee

Irene van der Heijden

Katrien Winterink

Koffie met Ameer Muhammad

Ameer Muhammad (34) is senior advocaat op de sectie Ondernemingsrecht en werkt sinds 2013 bij Pels Rijcken.
“Het is een nuchter kantoor. Dat geeft een bevrijdend gevoel.”

Hoe ben je bij Pels Rijcken terechtgekomen?

“Ik wilde bij een kantoor werken waar het maatschappelijke perspectief een rol speelt, wat het werk leuker en uitdagender maakt dan wanneer er puur commerciële overwegingen spelen. Pels Rijcken leek me daarom inhoudelijk interessant. Hoewel ik op weg naar mijn sollicitatie het gebouw zelfs niet meteen kon vinden, was het eerste gesprek hartelijk en toegankelijk. Mijn beoogde patroon had mijn scriptie over de rol van de toen nieuwe Europese toezichthouder op het financiële recht gelezen. Het was een taai onderwerp, maar hij stelde inhoudelijke vragen. Dat was voor mij een teken dat Pels Rijcken een meritocratisch kantoor is. Dat vind ik nog steeds heel prettig.”

Je bent gespecialiseerd in financieel (toezicht)recht. Wat trekt je daarin aan?

“Ik zat in de collegebanken toen in 2007 de kredietcrisis uitbrak. Het fascineerde me hoe het zo mis heeft kunnen gaan in de financiële sector en het toezicht daarop. Zo ontstond mijn interesse in het financiële recht. Mijn cliënten bestaan uit overheden, private partijen en toezichthouders zoals de Autoriteit Financiële Markten (AFM) en De Nederlandsche Bank (DNB). Ik hou van complexe vraagstukken: feitenmateriaal naast elkaar leggen, aanvullend onderzoek doen of extra argumenten vinden. Het is een complex en dynamisch rechtsgebied dat volop in ontwikkeling is. Vooral de samenloop met het ondernemingsrecht, waarmee ik me ook bezighoud, vind ik interessant.”

Hoe drink je je koffie?

‘Ik heb een nogal actief dochtertje van anderhalf en maak daardoor regelmatig korte nachten. Mijn standaardkoffie is daardoor een *flat white* zonder suiker geworden: een dubbele espresso met melk.’

Hoe heb je de afgelopen twaalf jaar ervaren?

“Het werk voor de publieke zaak geeft een extra laag, omdat je ook rekening moet houden met politiek, beleid en media. De partijen die we bijstaan hebben serieuze maatschappelijke belangen en elke zaak kan een precedent vormen. Het maakt mijn werk leuk en uitdagend. Pels Rijcken is gelukkig een nuchter kantoor, waar het draait om de inhoud, zonder een monocultuur op te leggen. Dat geeft een bevrijdend gevoel.”

Welke persoonlijke ervaring breng je mee naar je werk?

“In 1993 ben ik op driejarige leeftijd met mijn ouders en broer vanuit Irak naar Nederland gevlucht. Vanaf 9/11 begon mijn afkomst steeds meer een rol te spelen; er begon een gure wind in Nederland te waaien. Moslims werden consequent als één homogene groep neergezet, waarbij alle problemen op hen werden ge-projecteerd. Zo kwam ik in de wonderlijke situatie dat ik als moslim in Nederland afstand moest nemen van extremisten die veel levens hebben verwoest, juist ook in mijn geboorteland Irak. Dit heeft ertoe geleid dat ik interesse kreeg in maatschappelijke discussies wat bijdroeg aan mijn keuze voor Pels Rijcken.”

Hoe is het om met jouw achtergrond in de advocatuur te werken?

“Toen ik hier solliciteerde, waren er weinig advocaten met een biculturele achtergrond. Sommige wervingscampagnes voor nieuwe advocaat-stagiaires hadden een wat ontoegankelijk programma, zoals cocktail-workshops, wijnproeverijen en uitgaan. Daarmee sluit je impliciet mensen uit. Inmiddels is de dialoog sterk veranderd. Als we bijvoorbeeld met een cliënt dineren, krijg ik tegenwoordig de vraag of er op de menukaart iets staat wat ik kan eten, of ik denk mee over de keuze voor een restaurant. Een teken dat inclusiviteit hoger op de agenda staat.”

Waarom heeft Pels Rijcken je verrast?

“Vanuit kantoor heb ik veel sollicitatiegesprekken gevoerd, zowel voor studentstages als voor advocaten. Gechargeerd gezegd kon een buitenlandervaring in een zonnig oord met weinig studiepunten op veel applaus rekenen. Of neem commissie-ervaring bij een studentencorps. Een kantoor kan daar veel waarde aan toekennen, omdat zo'n student daar heeft leren onderhandelen en samenwerken. Dat is valide, maar dan moet je ook eerlijk waarde toekennen aan – soms andere – ervaringen die mensen met een biculturele achtergrond hebben.”

“Zij hebben bijvoorbeeld jarenlang in de winkel van hun ouders geholpen, de administratie verzorgd en de belastingaangifte gedaan. Dat kunnen enorm leerzame ervaringen zijn waarbij iemand vroeg volwassen moet worden en minder tijd heeft voor andere activiteiten. Als sollicitanten met een biculturele achtergrond dit al op hun cv zetten, wordt dat niet altijd op waarde geschat. Dat heb ik nooit begrepen. Het is oneerlijk voor de kandidaat en je snijdt jezelf als werkgever in de vingers.”

“Overigens ben ik optimistisch, want ik merk dat we op kantoor tegenwoordig kritischer zijn op hoe we selecteren. Het is belangrijk om goed met elkaar te bespreken wanneer een kandidaat geschikt is: hoe beoordelen wij op kwaliteit? Hoe lezen wij een cv en doen wij dat eerlijk? We krijgen biastellingen en na elk sollicitatiegesprek bevragen we elkaar scherp om vooroordelen tegen het licht te houden.”

“De volgende stap is dat een organisatie zelf inclusief is, waar bij Pels Rijcken veel aandacht voor is. Werknemers moeten zich immers binnen de muren van kantoor ook thuis voelen als persoon. Daarbij is het belangrijk om te beseffen dat de verschillen uiteindelijk klein zijn en de overeenkomsten groot.”

Wat zou je met de kennis van nu tegen de advocaat-stagiaire zeggen die twaalf jaar geleden begon?

“Dat het een heel goede keuze is geweest om bij Pels Rijcken te gaan werken.”

In deze rubriek interviewen wij kantoorgenoten over hun persoonlijke achtergronden in hun werk als onderdeel van ons streven kennis, inzicht en bewustwording te vergroten over [diversiteit en inclusie](#) (D&I). Sinds 2021 is D&I een strategische pijler van ons kantoor. In de overtuiging dat het onze dienstverlening én de kwaliteit van onze organisatie ten goede komt, willen we dat onze kantoorgenoten zoveel mogelijk een afspiegeling van de samenleving zijn. We zetten in op kennisdeling en bewustwording via opleidingen en trainingen via onze D&I Academy. Wij werken samen met een breed scala aan organisaties die zich inzetten voor specifieke doelgroepen in de werkomgeving zoals Global People, Bridges, stichting Forward, stichting Lequal.

KENNISCLIPS HOGER BEROEP

De sectie cassatie van Pels Rijcken heeft Kennisclips Hoger Beroep gelanceerd, een serie van zeventien korte video's over het civiele hoger beroep. Deze videoserie stelt Pels Rijcken publiekelijk beschikbaar voor iedereen die meer wil weten over het hoger beroep.

pelsrijcken.nl/kennis/hoger-beroep

RECENTE publicaties

Vakliteratuur

Onze advocaten schrijven regelmatig artikelen voor de vakliteratuur over gerechtelijke uitspraken en andere juridische ontwikkelingen. Hieronder een selectie van de artikelen uit afgelopen kwartaal. Je vindt alle publicaties ook op pelsrijcken.nl/kennis.

Jurisprudentie Bestuursrecht plus (JBplus)

Bob Jaasma en Jules de Kort behandelen als advocaten regelmatig zaken over demonstraties namens burgemeesters. Daarover is de afgelopen tijd veel te doen. In [JBplus](#) verscheen een bijdrage van hen over dit onderwerp.

Nederlands Tijdschrift voor Bestuursrecht (NTB)

In het december nummer van het Nederlandse Tijdschrift voor Bestuursrecht is de kroniek over [Subsidies en bestuursrechtelijke geldschulden](#) van Jasper Kennis en Stijn Visch verschenen.

Tijdschrift voor Sanctierecht & Onderneming

Voor het themanummer “25 jaar boetes en dwangsommen in de financiële sector” van het [Tijdschrift voor Sanctierecht & Onderneming](#) hebben Marlies Koppenol en Carola de Rond een bijdrage geschreven.

Jurisprudentie Bestuursrecht plus (JBplus)

In dit [artikel](#) vat Demy Jongkind de belangrijkste bevindingen van haar promotieonderzoek naar deze nieuwe vorm van subsidiëren samen. De verdediging van haar proefschrift vindt op 8 april 2025 in Leiden plaats.

Nederlands Tijdschrift voor Bestuursrecht (NTB)

In de [kroniek Overheidsaansprakelijkheid](#) besteden Irene van der Heijden, Jelmer Procee en Thijs Franssen aandacht aan een belangrijk onderdeel van het overheidsaansprakelijkheidsrecht: de afhandeling van massaschades in het bestuursrecht, aan de hand van twee recente oraties over dit onderwerp.

Nederlands Tijdschrift voor Bestuursrecht (NTB)

In de [kroniek Handhaving van bestuursrecht](#) beschrijven Marije Batting, Marije van Mannekes, Carola de Rond en Katrien Winterink relevante ontwikkelingen en interessante uitspraken op het gebied van toezicht en handhaving in de periode van september tot december 2024.

Haagse Vrijheidsweken

De Haagse Vrijheidsweken is de overkoepelende titel van een serie activiteiten in Den Haag over onderwerpen rond vrijheid, vrede, democratie, rechtsstaat en internationale rechtsorde. Van vrijdag 11 april tot en met zaterdag 10 mei 2025 staan meer dan 120 activiteiten op het programma. Op 2 mei houden wij als onderdeel daarvan een miniconferentie Toegang tot het recht in de regio Den Haag.

Aanmelden en meer informatie: pelsrijcken.nl/haagsevrijheidsweken

Dit magazine per mail ontvangen?

Abonneer je via de QR-code!

Heb je suggesties, tips voor verhalen of ideeën mail ze naar: pers@pelsrijcken.nl

pelsrijcken.nl/magazine

In de vak- en nieuwsmedia

Landsadvocaat Reimer Veldhuis blikt in een interview met het [Advocatenblad](#) terug en vooruit op het bijzondere werk dat wij doen als landsadvocaat voor de Staat. Hij gaat daarbij in op trends en dilemma's in zijn werk.

[Carola de Rond](#) en [Georges Dictus](#) zijn per 1 januari 2025 benoemd tot counsel. Carola is gespecialiseerd in (financieel) toezicht en handhaving. Georges is gespecialiseerd in Europeesrecht en sectorspecifieke regelgeving.

Tijdens een succesvolle [rondetafelbijeenkomst](#) over kernenergie hebben Pels Rijcken en KPMG Nederland verschillende ministeries bijgepraat over de juridische en financiële achtergronden van de ontwikkeling en exploitatie van kerncentrales in Nederland.

Pels Rijcken heeft besloten de bestuurstermijn van het huidige bestuur te [verlengen](#) tot 1 januari 2027. Het bestuur werd aangesteld op 13 april 2021.

Rankings

Elk jaar voeren juridische gidsen onafhankelijk onderzoek uit door middel van interviews met cliënten en collega's om de beste advocatenkantoren en de beste individuele advocaten wereldwijd te identificeren.

De rankings van ons kantoor in de nieuwe [Chambers Global](#) Guide voor 2025 bevestigen de sterke reputatie van Pels Rijcken op gebied van procesvoering.

In de [Chambers Europe](#) Legal Guide voor het jaar 2025 versterkt Pels Rijcken met drie nieuwe en vier verbeterde vermeldingen haar top ranked positie.

[Legal 500](#) heeft haar 2025 Clients Guide to the best Law Firms gepubliceerd. In deze gids wordt Pels Rijcken beschreven als 'tactically excellent' en 'extremely knowledgeable'.

PELS RIJCKEN

OVER ONS

De advocaten van Pels Rijcken bieden in en buiten rechte juridisch advies en advocatuurlijke bijstand aan cliënten. We zijn het kantoor van de landsadvocaat. Onze cliënten zijn de Nederlandse Staat, andere overheden zoals gemeenten, provincies, waterschappen en private partijen zoals onderwijs- en zorginstellingen en het bedrijfsleven.

Bij Pels Rijcken werken ruim 300 mensen, van wie ongeveer 190 als advocaat en 130 in de ondersteuning daarvan.

We bestaan sinds 1969. Onze expertise ligt bij juridische vraagstukken die grote maatschappelijke relevantie hebben. We willen onze cliënten een juridisch kompas bieden in een complexe, veranderende samenleving en ons onderscheiden door de kwaliteit van onze dienstverlening.

T: +31 70 515 3000
E: info@pelsrijcken.nl
pelsrijcken.nl

New Babylon
Bezuidenhoutseweg 57
2594 AC Den Haag